

Τὸν Ἰπποκράτην εἶδα καὶ τοῦ περιώρισα τὰς ἀπαισιοδοξίας.

Σοῦ γράφω par lambeaux—μὲ διακόπτουν κάθε στιγμή. Δὲν φαντάζεσαι τί δουλειὰ ἔχω. Εἶναι νύκτα ωραία ἀπόψε, ἀλλὰ μετ' ὀλίγην ὄραν θὰ ἀρχίσῃ τὸ κανονίδι πάλι. Πότε θὰ τελειώσωμεν;

Φιλιππιάς, 28 Ἰανουαρίου 1913.

Ἐδῶ, ἀρχισαν καὶ τακτοποιοῦνται τὰ πράγματα. Ἦταν ἓνα χάος ἀπερίγραπτον. Ἀλλὰ θὰ ἀρχίσωμεν. Πηγαίνομεν πολὺ σιγὰ πρὸ πάντων διότι ὁ στρατὸς εἶναι ἀπνηδημένος τρομερὰ πλήθος ἀσθενῶν καὶ συντετριμμένων ἀπὸ τὸν κόπον, ὥστε πρέπει νὰ πηγαίνομεν πολὺ προσεκτικὰ. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι εἰς πολὺ χειρότερον κατάστασιν.

Φιλιππιάς, 29 Ἰανουαρίου 1913.

Ἐδῶ, ἐξακολουθεῖ ὁ βραδὺς καὶ ἀδιάκοπος ἀγὼν. Τώρα πλησιάζομεν τὸ πυροβολικὸν μας. Σκάβομεν δρόμους μέσα εἰς τοὺς βράχους. Εἶναι μία πάλη βραδεία, ἀγρία, ὁμοία μὲ τοὺς πολέμους τῶν ἀγρίων. Ὅτι θὰ ὑπερσχύσωμεν εἰς τὸ τέλος εἶμαι βέβαιος. Ἀλλὰ πότε; Εἶναι πολιορκία καὶ ἐκράτησαν χρόνια. Ἀλλὰ θὰ ἐπιμείνωμεν μέχρι τέλους. Τοὺς ἀποσπῶμεν τὸ ἔδαφος βῆμα πρὸς βῆμα. Ἐὰν ἡμεῖς ἐδῶ ἀπ' ἀρχῆς, θὰ ἦσαν διαφορετικὰ θὰ εἴχαμεν ἤδη τελειώσει.

Φιλιππιάς, 6 Φεβρουαρίου 1913.

Εἶμαι πολὺ καλὰ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, καὶ σωματικῶς καὶ ἠθικῶς. Διότι ἡ ἐπιχείρησις πηγαίνει πολὺ καλὰ. Βραδέως, πολὺ βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς. Ἐνα φρούριον δὲν παίρνεται μὲ ἓνα πήδημα. Αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς ἐνκόλου ἀλώσεως εἶναι τὸ λάθος τοῦ Σαποννιζάκη καὶ τῆς κυβερνήσεως. Οὐτε ὑπάρχει φρούριον ἀπόρθητον, ὅπως ἐνόμιζεν ὁ Παπαβασιλείου. Τὰ Ἰωάννινα θὰ ἀλωθῶν μὲ τέχνην πολιορκητικὴν, τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζομεν ἡμεῖς. Καὶ πάλιν προχωροῦμεν σχετικῶς ταχέως. Πόσον καιρὸν ἔκαμεν ἡ Πλέβνα; Πόσον τὸ Στρασβοῦργον; Πόσον τὸ Μέιτς; Πόσον ἡ Σεβαστούπολις; Πόσον τὸ Πόρτ-Ἀρθούρ; Λοιπὸν, διατί ἡμεῖς θὰ κατορθώσωμεν ταχύτερα ἀπὸ ὅλους αὐτούς, ἐνῶ ἔχομεν ὀλιγότερα μέσα; Ἡ διατί δὲν θὰ κατορθώσωμεν

1912/1913.—Στὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο Θεσσαλονίκης: Διακρίνονται οἱ ἱατροὶ Σεργάκης, Σταθόπουλος, Γεροντᾶνος (3), Μανούσος, Εὐστρατιάδης (2), Καναβάτσουλου, Κεφαλωνίτης, Ξυλούρης, Ἀγγελίδης, Μηναῖος, Καρβούνης, Πανουργιάς.

Δὲν φαντάζεσαι τί δουλειὰ ἔχω. Εἶναι νύκτα ωραία ἀπόψε, ἀλλὰ μετ' ὀλίγην ὄραν θὰ ἀρχίσῃ τὸ κανονίδι πάλι. Πότε θὰ τελειώσωμεν;

ὅ,τι κατορθώσαν αὐτοί; Ὡστε ἐγὼ εἶμαι βέβαιος, ἀλλὰ θέλομεν καιρόν, ὅχι περισσότερον τοῦ μηνός. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν θὰ τὸ εἰπῆς πονθενά. Μὴν ἀπορῆς πὺν σοῦ δίδω αὐτὰς τὰς συστάσεις· οὔτε ἤκουσα πὺς εἶπες τίποτε, οὔτε ἀμφιβάλλω διὰ τὴν ἐχεμύθειάν σου. Ἄλλὰ καμμιά φορὰ παρασύρεται κανεὶς ἀπὸ μία κουβέντα, καμμιά συζήτησι, καὶ τὰ λόγια του ἐπαναλαμβάνονται ὑπερβολικά.

Περιβάλλομεν βραδέως τὸ φρούριον, καὶ προσεγγίζομεν βραδέως τὸ πυροβολικόν μας, ἀκριβῶς διὰ τῶν τρομερῶν βράχων πὺν περιέγραφεν ὁ Ἱπποκράτης ὡς ἀπορρήτους, καὶ ἐτοιμάζομεν γενικὴν ἐπίθεσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Τὸ σχέδιον τοῦ Σαπουντζάκη δὲν ἦτο αὐτό. Ἐὰν ἦτο αὐτό, θὰ τὸ ἀκολουθούσαμεν, ἀσφαλῶς, διότι εἶναι τὸ τυπικὸν σχέδιον πάσης πολιορκίας, καὶ εἰς τὰς πολιορκίας δὲν ὑπάρχουν ἐμπνεύσεις, ὅπως εἰς τὸν πόλεμον τοῦ πεδίου. Ὡστε, τὸ σχέδιον μιᾶς πολιορκίας εἶναι ἀπλοῦν, μόνον ἢ ἐκτέλεισι εἶναι δύσκολος, πολὺ δύσκολος.

Λοιπόν, τὸ κακὸν τοῦ Σαπουντζάκη ἦτο ὅτι δὲν εἶχε κανὲν σχέδιον, τὸ δὲ Ἐπιτελεῖον του ἦτο διηρημένον καὶ συνεζήτει διάφορα σχέδια, χωρὶς νὰ ἐφαρμόζη κανέν. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ μεραρχαὶ ἐπροχώρουν ἀσκοπῶς· ἐγίνοντο μάχαι ἀσκοποὶ, ἐχάνετο κόσμος. Ἴδου διατὶ δὲν ἐπετύγχανεν ὁ Σαπουντζάκης.

Αὐτὸ τὸ χάος ἐπρεπε νὰ τακτοποιηθῆ· ἐδέησε νὰ κάμωμεν τὸν ἰσολογισμόν μας, καὶ νὰ ἰδοῦμε τί ἐπέτυχεν ἀπὸ ὅ,τι ἔγινε, νὰ τὸ κρατήσωμεν καὶ νὰ τὸ συνδυάσωμεν ἀρμονικῶς, καὶ τί νὰ ἀπορρίψωμεν. Ἐπειτα νὰ βάλωμεν μίαν βᾶσιν καὶ νὰ τραβήξωμεν ἐμπρός. Νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ, νὰ κουνήσωμεν τὸ πυροβολικόν μας ἕως τὴν μύτη τοῦ ἐχθροῦ, νὰ προχωρήσωμεν τὸ πεζικόν μας βραδέως, βραδύτατα, προφυλαγμένον. Ἐν τῷ μεταξὺ νὰ στείλωμεν παντοῦ τροφάς, νομῆν, πυρομαχικά. Νὰ φέρωμεν στρατεύματα ἀπὸ βορρᾶ, δυσημῶν καὶ ἀνατολῶν.

Ὅλα αὐτὰ εἰς ἓνα μῆνα! Καὶ ἐγὼ ἀπορῶ πὺς τὸ κατορθώσωμεν καὶ τὸ κατορθώσωμεν διότι ὁ ἐχθρὸς ἦτο καὶ εἶναι εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν. Λοιπόν, ὅλος ὁ κόσμος ἄς κάμῃ ὑπομονήν.

Τώρα, ἂν ἄλλοι νομίζουν ὅτι εἰμποροῦν νὰ γίνουν ταχύτερα, ἄς ἔλθουν νὰ διευθύνουν. Ὅσον ὁμως εἶμαι ἐγὼ ἐδῶ, τρέλλες δὲν ἀφίνω νὰ γίνουν.

Καὶ ἡ ὑγεία τοῦ στρατοῦ ἐκαλλιτέρευσε πολὺ, διότι ἐστελλαν μὲν τροφάς, κονιάκ, σταφίδα, μάλλινα, ἀλλ' ὅλα ἐουσωρεῦντο εἰς Πρέβεζαν καὶ δὲν ἔφθανε τίποτε εἰς τὸν στρατόν, λόγῳ κακῆς ὀργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας τῶν μεταφορῶν. Τί κόπος ἐχρειάσθη διὰ νὰ ὀργανωθῆ, δὲν φαντάζεσαι. Εἰργάσθησαν πολλοὶ εἰς αὐτά, καὶ κυρίως ὁ Χρυσανθόπουλος.

Αὐτή, λοιπόν, εἶναι ἡ κατάστασις. Τώρα τρώγουν ὅλοι, ἀναπαύονται, δὲν κρῶνουν πολλοί. Σκοτώνονται βέβαια, καὶ πληγώνονται, καὶ ἀρρωσταίνουν — πόλεμος εἶναι. Ἄλλ' ὅχι ὅπως πρίν.

Λοιπόν, τὰ Γιάννενα θὰ παρῶν, ἀλλὰ μὲ ὑπομονήν, καὶ ἐπιμονήν, καὶ χρόνον.

Διέκοφα διὰ νὰ ὑπάγω μὲ τὸν Δούσμανην καὶ τὸν Στρατηγὸν εἰς Πέτραν, ὅπου γίνεται ἡ ἐκφόρτωσις τῶν ἐφοδίων ἀπὸ Πρέβεζαν ἕνας μικρὸς τεχνιτὸς λιμὴν.

Αὔριον ἔρχεται ὁ Βενιζέλος. Διατὶ ἄραγε; Φαντάζομαι τί θὰ μᾶς βρίζουν διὰ τὴν ἀργοπορίαν μας—διὰ νὰ κουβαληθῆ ὁ Βενιζέλος...

Ἐγὼ ἔχω ἡσυχὴ τὴν συνειδήσιν μου. Ἐγινε ὅ,τι ἦτο δυνατὸν, καὶ θὰ νικήσωμεν, ἀλλὰ θέλομεν χρόνον. Ἐὰν ἄλλοι εἰμποροῦν νὰ τὸ κάμουν ταχύτερα, «ἰδοῦ ἢ Ρόδος, ἰδοῦ καὶ τὸ πῆδημα» ἄς ἔλθουν νὰ διευθύνουν.

Ἐγὼ εἶμαι βέβαιος διὰ τὸ ἔργον μου ὅτι εἶναι τὸ καλλίτερον. Ἄλλ' εὐχαρίστως παραχωρῶ τὴν θέσιν μου εἰς ὅποιον ὑπόσχηται νὰ τὸ κάμῃ καλλίτερα. Διότι καὶ ἀπὸ μερικὰς ἀποσιωπήσεις σου καταλαβαίνω ὅτι θὰ ἤρρισε κατακραυγή. Ἐσὺ ὁμως ἔχε πεποιθήσιν. Θὰ ἰδοῦμε, λοιπόν, καὶ μὲ τὸν κ. Βενιζέλον αὔριον τί θέλει. Θὰ κάμω γούστο καὶ θὰ σοῦ γράψω.

Πότε θὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ ἱστορία; Ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται. Ἄλλὰ ἐγὼ, ὁμολογῶ, δὲν ἐννοῶ νὰ παίξω τυχερὸ παιγνίδι τὰ Γιάννενα—pile ou face. Ἐννοῶ νὰ τὰ πάρω ἀσφαλῶς. Ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνυπομονοῦν, ἄς ἔλθουν αὐτοί.

Ἐλπίζω ὁμως ἐντὸς τοῦ Φεβρουαρίου νὰ τελειώσωμεν.

Φιλιππιάς, 10 Φεβρουαρίου 1913.

Μὴν ἀνησυχῆς δι' ἐμὲ ἐδῶ. Ζῶμεν πολὺ καλά, καὶ ἀρμονικώτατα. Δὲν συμβαίνουν αἱ διενέξεις τῆς Μακεδονίας. Ἐπῆρα τὴν θέσιν μου. Συγκατοικῶ εἰς τὸ ἴδιον δωμάτιον μὲ τὸν Πάλλην καὶ τὸν Στρατηγόν. Ἡ ὑγεία μου εἶναι ἀρίστη.

Ἦλθεν ὁ Βενιζέλος μὲ πολὺν μεγάλη κομπλιμέντα εἰς τὸν Λιάδοχον καὶ εἰς ὅλους μας. Κάθε ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο πὺν ὑποπτευόμην καὶ σοῦ ἔγραφα. Ἦλθε διὰ νὰ μᾶς εὐκολύνῃ. Δὲν εἰμπορῶ νὰ σοῦ γράψω περισσότερα. Θὰ σοῦ τὰ εἰπῶ δταν ἔλθω. Ἐφυγεν ἐνθουσιασμένος.

Δὲν ἔχω ὄρεξι νὰ σοῦ γράψω διὰ τὰ πολεμικά· πηγαίνουν καλά, πολὺ καλά, καλλίτερα ἀπ' ὅ,τι ἐνόμιζα, καί, ἂν μᾶς βοηθήσῃ ὁ Θεός, θὰ πάρωμεν τὰ Γιάννενα.